

Круть О. В. Ономаціологічна структура як основа концептуальних мереж. *Issues of modern philology in the context of the interaction of languages and cultures: International scientific and practical conference: conference proceedings, December 27-28, 2019. Venice: Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2019. Pp. 114-117*

ОНОМАСІОЛОГІЧНА СТРУКТУРА ЯК ОСНОВА КОНЦЕПТУАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Круть О. В.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри англійської філології та
перекладу*

*Горлівський інститут іноземних мов ДВНЗ «Донбаський
державний педагогічний університет»
м. Бахмут, Україна*

Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується зростанням наукових розвідок до вивчення когнітивних процесів у мові та мовленні, що ґрунтуються на основних засадах теорії номінації [4] та на здобутках у вивченні ономаціологічної структури різнорівневих мовних знаків [1; 3]. Ономаціологічна структура як номінативна розглядається у проекції на значення і структури знань про позначуване та характеризується тернарністю: базисом, предикатом та ознакою.

Метою цієї роботи є розглянути ономаціологічну структуру одиниць на позначення агресії як основу для побудови концептуальної мережи.

Матрична модель ономаціологічної структури таких одиниць як засіб відображення картини світу [2, с. 259] реалізується у її комплексній мережній моделі. У матричній моделі ономаціологічної структури репрезентуються певні домени її ознакової зони, тобто "галузь концептуалізації, згідно якої характеризується семантична структура" [6, р. 547], або "контекст структур фонових знань" [5, р. 2].

Так, внутрішньо- та зовнішньо-розрізнявальні ознаки на позначення частин тіла беруть участь в утворенні домену "ТІЛО" (субдомени "голова", "руки", "ноги", "серце"), на позначення кольору – домену "КОЛІР" (субдомени "чорний", "коричневий", "темний") тощо. У зоні якісних ознак домен "ТВАРИННИЙ СВІТ" утворюється завдяки субдоменам "вовк", "ведмідь",

"дракон", "жук". Локативні ознаки на позначення постійного місця дії суб'єкта або напряму дії вважаються основними у виокремленні домену "ПРОСТІР", темпоральні ознаки – "ЧАС". Домени "ЧИСЛО", "ВАГА" вербалізуються в англійській мові, "ХВОРОБА" – в українській та російській. Домен "ТІЛО" представлено через універсальні субдомени "серце", "язик", "рот". В англійській мові, на відміну від близькоспоріднених мов, "ТІЛО" заповнюється субдоменами "руки", "ноги", "ніс", "тіло", "голова", "обличчя".

Значення слова розглядається у вигляді "фреймоподібної структури організації знань" [7], що відповідає вимогам когнітивно-ономасіологічного аналізу (за термінологією О. О. Селіванової). С. А. Жаботинська вважає, що в основі побудови концептуальних мереж лежать базисні пропозиції, які мають найвищий рівень узагальнення та є початковими категоріями мислення [8]. Типологія пропозиційних схем встановлюється за їхньою належністю до одного з п'яти базисних фреймів: предметного, акціонального, позесивного, ідентифікаційного та компаративного.

У предметному фреймі поєднуються *буттєві схеми* – зовнішньо- або внутрішньо-розрізнявальні ознаки "ХТОСЬ є такий" (пор. англ. *dead-hearted*, укр. *темнило*, рос. *мокруха*), квантитативні "ХТОСЬ є СТІЛЬКИ-кількість" (пор. англ. *four-flusher*, укр. –, рос. –), квалітативні (якісні) "ХТОСЬ є ТАКА-якість" (пор. англ. *strongman*, укр. *лиходіяти*, рос. *мокруха*), локативні "ХТОСЬ існує / діє ТАМ" (пор. англ. *road-agent*, укр. *буфетников*, рос. *магазинщик*), темпоральні "ХТОСЬ існує ТОДІ" (пор. англ. *night-killer*, укр. *денник*, рос. *лунатик*) та *схеми способу буття* "ХТОСЬ існує ТАК-спосіб" (пор. англ. *whip-master*, укр. *законник*, рос. *мойщик*).

Акціональний фрейм надає *акціональні схеми* стану / процесу "ХТОСЬ (агенс) діє" (пор. англ. *booster*, укр. *щипач*, рос. *кидала*), контактної дії "ХТОСЬ (агенс) діє на пацієнс" (пор. англ. *head-hunter*, укр. *зблочити*, рос. *навестити*). Такі схеми доповнюються за допомогою аргументних (семантичних) ролей (різновиди: *інструмент*, *засіб*) (пор. англ. *cutter*, укр. *скакун*, рос. *наводка*), стимул (*мета*), *результат* (пор. англ. *picklock*, укр. *бомбила*, рос. *наводчик*), а

також завдяки локативних та темпоральних схем (пор. англ. *jail-bird*, укр. *скляр*, рос. *домушник*).

У позесивному фреймі реалізуються **позесивні схеми** партитивності (зовнішньо- / внутрішньо-розрізнявальні ознаки) "ХТОСЬ (ціле) має частину" (пор. англ. *black-hearted*, укр. *морда*, рос. *хвост*), інклюзивності "ЩОСЬ (контейнер) – має вміст" / "вміст має контейнер" (пор. англ. *tugger*, укр. *барахольник*, рос. *бачкист*).

У ідентифікаційному фреймі репрезентуються **ідентифікаційні схеми** персоніфікації "ХТОСЬ (індивід)-агенс є людиною", "ХТОСЬ (індивід) пацієнс є людиною" (пор. англ. *beat-artist*, укр. *дельфін'*, рос. *бык*). Схема класифікації встановлює взаємозалежність ідентифікатив суперординатний таксон, тобто класифікатор вважається абстрактним членом класу – соціального (пор. англ. *ring-leader*, укр. *аристократ*, рос. *босьяк*), професійного (пор. англ. *peter-claimer*, укр. *технік*, рос. *банищик*), функціонального (пор. англ. *whistle-blower*, укр. *вантажник*, рос. *стукач*), квалітативного (пор. англ. *foul-mouthed*, укр. *глушити*, рос. *чернуха*) тощо.

Компаративний фрейм надає **компаративні схеми** "компаратив є /як/ корелят" (пор. англ. *fiendlike*, укр. *змієня*, рос. *медвежатник*), схожості / аналогії "компаратив є як корелят" (пор. англ. *steel-hearted*, укр. *тихушник*, рос. *стукачка*) та подібності / метафори "компаратив є як би корелят" (пор. англ. *burn-artist*, укр. *вампір*, рос. *щипач*).

Міжфреймова мережа виникає в результаті взаємодії пропозицій, кожна із яких розгортається в окрему мережу. У цій мережі є "дільниці матриць", але пропозиційний зв'язок між доменами відсутній. Матричне моделювання вважається типовим для формування домену "ЯКІСТЬ" (у зоні якісних ознак), який, у свою чергу, містить субдомени "КОЛІР", "КІЛЬКІСТЬ", "ВАГА", що реалізують зовнішньо- та внутрішньо-розрізнявальні та якісні параметри тощо. Домени, що є характерною рисою цих ознак, утворюють матриці, наприклад, "КОЛІР" (чорний, коричневий, темний), "КІЛЬКІСТЬ" (два), "ВАГА (важкий),

"ТІЛО" (голова, руки, ноги, серце). Так, "ЩОСЬ-ідентифікатив" є типовою "матричною" ділянкою, суб'єкт-агенс, об'єкт-пацієнс є "ЛЮДИНОЮ".

Матрична та мережна моделі використовуються для структурування, організації інформації, що репрезентована концептом або доменом. Робота з фактичним матеріалом показує, що мережне моделювання є необхідним етапом для організації інформації та є результативним при аналізі словотвірних значень [2, с. 258].

Таким чином, здійснений аналіз ономазіологічної структури розкриває можливості виокремлення мережного моделювання та побудови концептуальної мережи доменів. Результати дослідження відкривають перспективи подальших наукових пошуків у функціонуванні ономазіологічної структури одиниць на позначення агресії у контексті та у формуванні певної концептуальної мережи залежно від ситуації об'єктивної дійсності.

Література:

1. Евтушевский Ю. И. О природе, типах и направлениях изучения вторичной номинации. *Вторичная номинация в современном английском языке*. / Под ред. Б. В. Пупченко. Пятигорск: Издательство ПГПИ, 1987. С. 116-118
2. Жаботинская С. А. Ономазіологіческие модели и событийные схемы. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*, 837. 2009. С. 3–14.
3. Каракотов М. Д. Словообразовательные и номинативные свойства экзоцентрических композитов английского языка. *Теоретические основы словосложения и вопросы создания сложных лексических единиц* / Под ред.: Е. С. Кубряковой. Пятигорск: Издательство ПГПИ, 1988. С. 90-100
4. Кубрякова Е. С. *Типы языковых значений. Семантика производного слова*. Москва: Наука, 1981. 200 с.
5. Clausner T. C. Domains and image schemas. *Cognitive Linguistics*, 10(1). 1999. С. 1-31

6. Langacker R. W. *Foundations of Cognitive Grammar*. Stanford, CA: Stanford University Press, 1, Prerequisites, 1987. 516 p.
7. Minsky M. *The society of mind*. New York: Simon & Schuster, 1988. 339 p.
8. Zhabotynska S. A. Principles of building conceptual models for thesaurus dictionaries. *Когніція, комунікація, дискурс, 1*. 2010. С.75-92. URL: <http://sites.google.com/site/cognitiondiscourse/vypysk-no1-2010>.